

WaardeloZe eFFecten Vertellen VerHalen

Tekst: PeTer baas (vvof)

Het verzamelen van oude effecten is spoorzoeken in de economische geschiedenis. Oude effecten behoren feitelijk tot ons industriële erfgoed.

Kijk om je heen en realiseer je dat alles wat je ziet door iemand gemaakt en betaald is. Voor bijna alles is wel een beetje olie gebruikt. Daarom zijn oude effecten van oliemaatschappijen en vormen van mijnbouw al snel interessant. Bijna alles is vervoerd naar een bepaalde plaats, dus zijn scheepvaart, trein en transport over de weg ook geliefde onderwerpen. Voor onze eigen veiligheid hebben wij waterschappen en polders, die om zichzelf in stand te houden heel veel geleend hebben op basis van obligaties. Je moet eten en drinken om dit allemaal te kunnen volhouden en ga zo maar door.

Dat is het interessante aan oude effecten. Beleggingsinstrument zijn ze niet meer, maar ze hebben wel waarde, historische waarde om precies te zijn. De economische geschiedenis is terug te vinden in die oude waardeloze effecten.

anDermans geld, eigen beDrijf

Zoals bekend mag zijn, zijn de oudste gedrukte aandelen die van de VOC uit 1602. Maar dat zijn niet de oudste effecten, daarvoor waren er al schuldpapieren van steden die geld nodig hadden om de Spanjaarden te bevechten. Al deze stukken zijn niet of nauwelijks te krijgen op verzamelaarsmarkten.

Vanaf de start van de industrialisatie rond circa 1850 begint het collecteren onder familie en kennissen om kapitaal op te halen om een eigen bedrijf te beginnen. Deze eigen bedrijven werden toen veelal opgezet als een NV. op aandelen. Dat waren niet allemaal hout- of metaalfabrieken en dergelijke, maar ook gas-, water- en elektriciteitsbedrijven. In heel veel plaatsen in Nederland is op dit gebied begonnen met private ondernemingen. Wanneer de concessie zeer voorspoedig verliep, werden zij dan aan het eind daarvan door de plaatse-

lijke overheden 'ingepikt' en omgevormd tot gemeentelijke bedrijven.

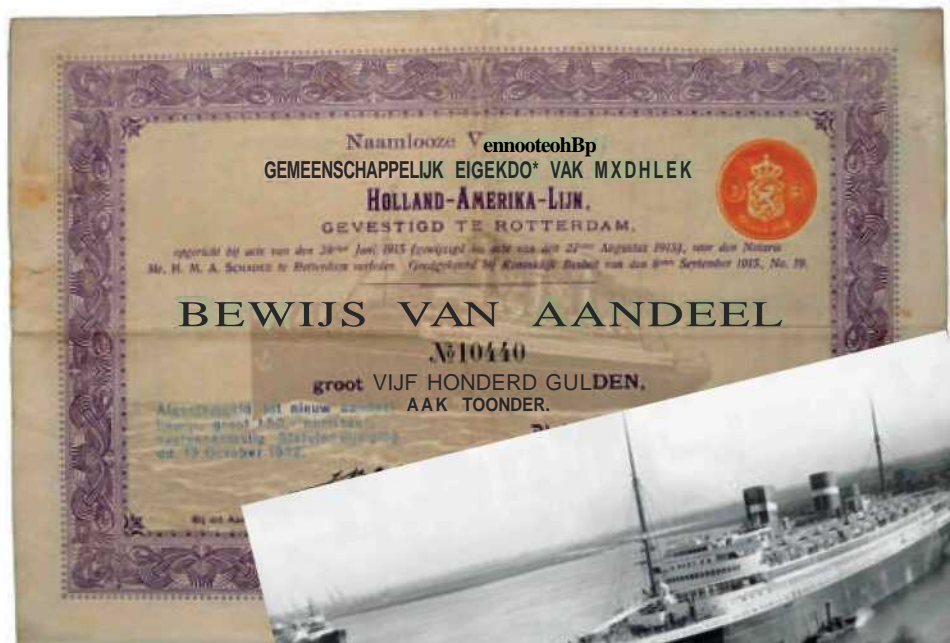
Een vergelijkbare ontwikkeling is met betrekking tot de spoor- en tramwegen met oude effecten te documenteren. Zoals ieder zichzelf respecterend dorp zijn eigen burgemeester, dokter en melkfabriekdirecteur had, had het ook zijn eigen private spoor- of tramwegmaatschappij. Tientallen kleine maatschappijen hebben in Nederland rondgereden, al dan niet met een negatief financieel resultaat. Zonder overheidssubsidie zou het overigens niet of nauwelijks mogelijk zijn geweest om deze maatschappijen overeind te houden.

De grote broers, zoals de Nederlandsche

Centraal Spoorweg Maatschappij, de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij en de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen hebben in de loop der jaren veel van die kleine broeders opgeslokt, tot zijzelf in 1937 door de staat genaast werden. De NS werd de beheerder en slokte tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw de meeste van de nog resterende kleine busondernemingen ook op.

UIT een kOIONiaal verleDen

Het Cultuurstelsel, gedomineerd door de Nederlandsche Handel Maatschappij, heeft ervoor gezorgd dat de ontwikkeling van private maatschappijen in Nederlands-Indië

VVof

De Vereniging van Verzamelaars van Oude Fondsen (VVof) is op de Amsterdamse Effectenbeurs opgericht in 1978 door een aantal beurshandelaren die het oude effect een warm hart toedragen, want er werden in die tijd veel te veel stukken vernietigd en dat was meer dan zonde voor de Nederlandse economische geschiedenis. Op de website vfov.nl van de vereniging is veel informatie te vinden, vooral achter de knop 'de handleiding'.

pas na 1870 op gang kwam. In dat hele grote rijk ontstonden honderden bedrijfjes, gericht op allerlei cultuurgoederen waarvan de verdiensten hoog lagen. Tabak, suiker, thee en koffie, producten voor het dagelijks gebruik, maar toch naar verhouding duur voor Nederlandse begrippen, brachten de schatkist grof geld op en werden betaalbaar voor het volk. Specerijperken op Banda, suikerfabrieken op Java, voorts koffie-, rubber- en tabaksplantages op Sumatra en olie

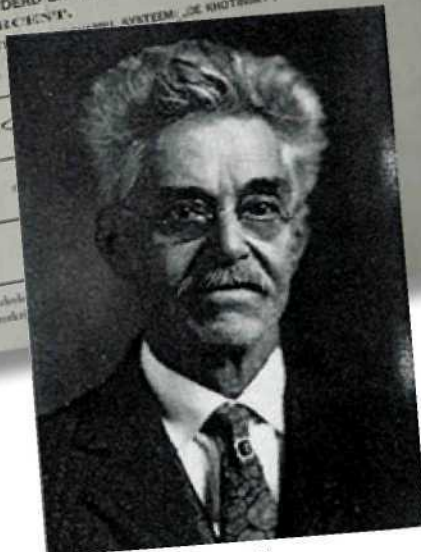
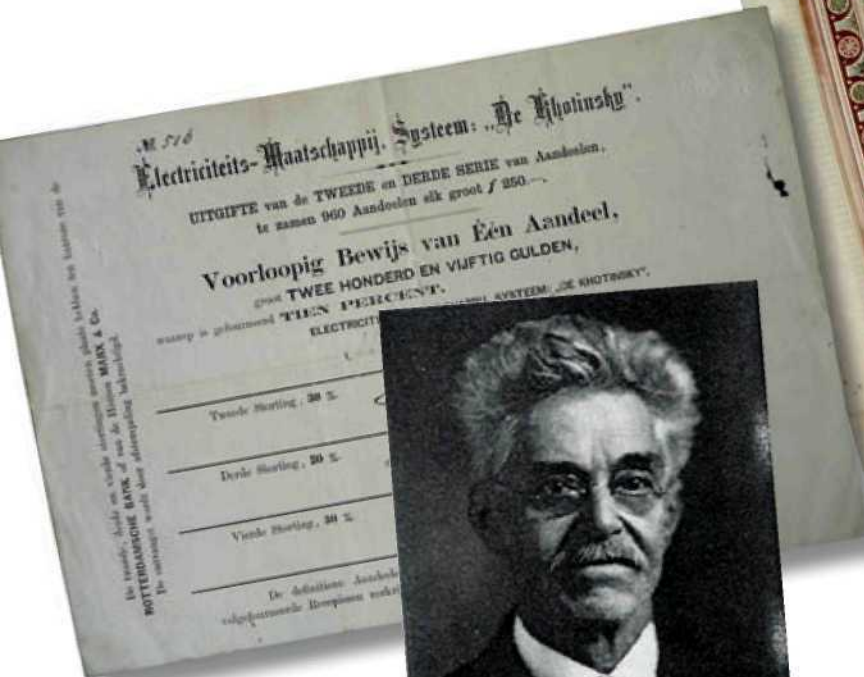
op Borneo. Een verzamelaar van oude effecten die zich richt op Nederlands-Indië, kan maar beter één product kiezen.

Na de ontdekking van olie, geëxploiteerd door de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië, nu kortweg Koninklijke Olie, werd Indië helemaal een goudmijntje. Dit alles is nu verleden tijd, van onze koloniën is niets meer over. De Nederlandse bedrijven in Nederlands-Indië zijn door Soekarno in de jaren vijftig genaast.

Ook de toenmalige vervoerders van die cul-

tuurproducten, de scheepvaartmaatschappijen, zijn in Nederland nagenoeg verdwenen. Onder andere de Koninklijke Paketvaart Maatschappij met al zijn Aziatische dochters, de Rotterdamsche Lloyd en Stoomvaart Maatschappij Nederland zijn samengeklonterd in de Nederlandsche Scheepvaart Unie en vervolgens opgegaan in Nedlloyd, dat nu onderdeel is van het Deense Maersk.

Van de andere koloniën is Suriname voor oude effecten de belangrijkste. Van de Nederlandse Antillen zijn nauwelijks stukken bekend. De belangrijkste is die van de

ACHILLES DE KHOTINSKY

zoutpannen op Sint Maarten van 1859. In Nederland werd toen nog geen zout gevonden. Er waren wel enkele kleine maatschappijtjes die zeezout produceerden.

Suriname stond al sinds 1750 op de kaart. Het land was toen tweemaal zo groot, inclusief Brits-Guyana, maar dat droegen we als beschermingsgeld over aan de Britten, die er in de tijd van Napoleon zo goed op gepast hebben. Zo raakten wij onder meer Berbice kwijt, waar zich veel plantages bevonden. Voor de jongens in de scheepvaart was dat echt geen probleem, want die wilden helemaal niet naar de 'Barbiesjes', een

gebied waar je vaak niet meer van terugkwam door de slechte omstandigheden aldaar.

Het gebied van het huidige Suriname telde enkele honderden plantages. Producten als suiker en koffie zijn daar veel aangeplant geweest. Plantagestukken die op de markt zijn - aandelen en hypothecaire obligaties - variëren in uitgiftejaren meest tussen 1750 en 1820. Het eind van de plantages kwam na de afschaffing van de slavernij.

EEN nette collectie Opbouwen

In Nederland zelf ontwikkelde de industrie zich enorm na 1850, net als in de landen om ons heen. Om de ontwikkelingen internationaal bij te houden werden in veel Europese

landen Wereldtentoonstellingen gehouden. Nederland kreeg, naar Engels voorbeeld, zijn Paleis voor Volksvlijt. Er is een aantal verschillende stukken uitgegeven, waarvan de bekendste en meest gepubliceerde de premieobligatie van 2,50 gulden uit 1869 is met een fraaie afbeelding van het Paleis. Een zeer gewaardeerd stukje, maar niet direct waardevol. De aandelen zijn, voor zover aangemeld, terugbetaald met enkele gulden. Daar de meeste bezitters zogenaamde thuisbewaarders waren, is daar nog wel aan te komen.

Heel anders is het met stukken van de Electriciteits-Maatschappij *Systeme De Khotinsky*. Deze maatschappij, opgericht in 1884 door de zeer voortvarende Russische oud-zeeofficier A. de Khotinsky, heeft in Nederland - lees: Rotterdam - het eerste elektrische licht doen schijnen. Lang heeft het bedrijf niet bestaan, in 1892 werd de liquidatie aangekondigd. Voor zover bekend is er één stuk bewaard gebleven.

Veel interesse is er altijd voor de grote Nederlandse bedrijven zoals Philips en Unilever. Maar deze zijn nog altijd beursgenoteerd en de stukken zijn niet of nauwelijks in omloop. Bij eengrote omwisseling van Koninklijke Olie, jaren geleden, zijn tientallen stukken op de markt verschenen met verschillende uitgiftejaren, die snel door Nederlandse en buitenlandse olieverzamelaars in hun collectie zijn ingepast.

Onze grote internationale bedrijven zitten in bedrijfstakken die internationaal verzameld worden. Buitenlanders kennen deze bedrijven, ze passen in hun collectie, al kunnen ze de tekst op de mantel niet lezen. Heel anders is het met onze lokale bedrijven. Dan geven de buitenlanders veelal niet thuis, want die tekst in het Nederlands zegt hun niets. Dit houdt in dat het verzamelen van oude Nederlandse lokale effecten nagenoeg alleen voorkomt in ons land. De oplage van Nederlandse stukken is vaak minder dan vijfhonderd en dat aantal is voldoende voor de Nederlandse verzamelaar om een nette collectie op te bouwen. De prijs van de oude effecten hangt af van zeldzaamheid en bedrijfstak, maar voor enkele euro's kom je al een heel eind. n

